

ויעל משה ואהרן נדב ואביריהו ושבעים מקנני ישראל: ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו כעשמה לבנת הספיר וקעצם השמים לטהר: ואל-אצילי בני ישראל לא שלח ידו ויחזו את-האלהים ויאבדו וישחוו:

ויעל משה ואהרן נדב ואביריהו ושבעים מקנני ישראל: ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו כעשמה לבנת הספיר וקעצם השמים לטהר: ואל-אצילי בני ישראל לא שלח ידו ויחזו את-האלהים ויאבדו וישחוו:

אמר ה' נעשה נפש חיה כדמותו, ואחר כך יקרא אדם, וכמו שכמות צאמת להלן ה' ב' ויקרא את שם אדם, אבל לשון נעשה אדם משמע שאין צריך לקריאת השם, אלא תוכנו מורה כי הוא אדם, אבל א"כ קשה על מה כתיב אח"כ שקרא הקב"ה שם אדם, משמע שצריך לקריאת שם אדם"ש בשם שמים ארך, אלא כך הדבר, דמשונה האדם מכל המינים, לכל המינים נבראו באופן של מין שזה בתכליתו ובתוכו, משא"כ האדם עלה במחשבה שהיא בשמי תכונה, האמת היא צבוק בצלחיו עומד ומשמש בארך כמלאך בשמים, והשמה שהיא מדיני ועושה זרכיו, אע"ג שמ"מ יעשה רצון ה', אבל אינו צמעה הראשון. והנה מי שהוא בתכונה הראשונה הוא אדם ממילא, מלשון אדמה געלין [שעני י"ד], באשר הוא בדמות אלהים, והיינו שבו כלול כל כחות הבריאה והוא מושל בכל, והרי הוא כמו בן הבכור של מלך שמושל כמו המלך, ומשום זה הכל מציינים שהוא בן המלך באשר רואים אותו מושל בכל פרט, משא"כ בן מלך שאינו בכור, והמלך עושה אותו למושל באשר פרט, ואלא כתיבו על פרט אחר, וכן לכל מושלי המלוכה, ממלא כולם ביחד דומים למלך אבל כל אחד צפ"ע אינו אלא בקריאת שם דומה למלך בזה הפרט שהוא מושל, וכן האדם משונה איש המעלה מאיש הפשוט, ובגמ' שבת דף קי"ב ב' רמזו על שני מיני אדם, ואמר בלשון א' לית דין בר איש, ובלשון ב' כגון דין בר איש, פי' האדם המעלה, אבל כלל מין אנושי נקראים אדם בטבע הענין, באשר המה בכלל מושלים על כל הבריאה, והוא התכליתי, וכן בשם ישראל שהוראתו הוא למעלה מטבע הבריאה וההנהגה, יבואר להלן פי' וישלח, דכלל האומה נקרא ישראל, אבל כל יחיד מהם יש שנקרא שמו ישראל ויש שלא הגיע לך. וא"כ במאמר נעשה אדם ביאורו מין האדם בכלל, ונקרא ודאי גם כן אדם קריאת שם, אחר שכלל בזה המין תלוי הבריאה ודומים בזה הפרט להבורא ית"ש, ואדם הראשון בפרט קודם שחטא היה ראו להקרא אדם גם כן קריאת שם, אבל אחר שחטא נקרא שמו אדם ויבואר עוד:

למי שאינו כדאי באומה שעה, היא למשא רב עד שיכול להמית, וזהו העונש, וכאן שלא הגיע העונש בתקופו, מכ"מ היה צממש מחליש כחם הרבה, והיו מוכרחים חפץ ומיד לאכול ולשמות להשיב נפשו.

4. ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו כעשמה לבנת הספיר וקעצם השמים לטהר: ואל-אצילי בני ישראל לא שלח ידו ויחזו את-האלהים ויאבדו וישחוו:

עשות וגו'. הרי ביארנו דעשה שהוא תכלית כל הבריאה הוא כבודו ית' שידוע הכל שהוא הבורא והוא המשגיח, וזהו תכלית השמים והארץ, שהקב"ה יושב בשמים כביכול וכן כל פרט שבארץ, אך שיהיה לפי מעשה האדם, וכל זה בא ע"י האדם שהרי הכל תלוי במעשיו. והנה כבר נתבאר שהאדם יש בו שתי תכונות, האחת האדם המעלה אשר עומד ומשמש בארך כמלאך בשמים, והשניה שהיא מדיני ועושה זרכיו, ושתי התכונות שבאדם צאו לתכלית הבריאה, שאלו היו לו בני האדם בראו מעלה של אדם בראשית קודם שחטא לא היה שזר ועונש, ולא נתגלה כבודו ית' וחסדיו בארץ, ועיקר כבודו נתגלה ע"י האדם השני, ומ"מ הרבה נתגלה כבודו ית' על ידי האדם המעלה במחך המון בני אדם מדינים. ובאשר שני אופני אדם המה, ואלו היה אדם הראשון צמעה כל אותו יום השני שניצבר לא היה אפשר שילא ממנו אופן אדם השני, שהרי אין כל חדש מתח השמש משעת ימי המעשה והלאה, וא"כ לא בא העולם לתכליתו שהוא עשה שלו, ואלו נברא אדם באופן השני לא היה אפשר להיות אדם המעלה בעולם, שהרי הוא כמו בריאה חדשה, ואלו לא חטא אדם הראשון ע"י השאת הנמש ותוהו, היה הקב"ה צורא עוד יצירת אדם אחר שהיא מדיני, והוסב הענין שהיא אותו אדם בשני יצירות, ונתקן העולם בזה על מתכונתו (א). וכל זה הוא מאמר הכתוב אלה תולדות השמים והארץ בהבדלם, וזה מוצאות שמים וארץ צעת שבראו: ביום עשות וגו'. באותו יום שנתקנו ונגמר תכליתו ע"י ששמנה האדם שבו תלוי הכל, ומש"ה כתיב ארך ושמים כי השני החל ממנו שבארץ, ומהו נתקן השמים שהיו שם משגיחים ועיני ה' משוטטים לפי מעשה בני אדם על הארץ. ומספר והולך איך סיבב הקב"ה הדבר והגיע שהיא האדם המעלה אשר צמעה הראשון לא היה ראוי לעבוד את האדמה, שהרי היה כמלאך בנדיקע, הוא האדם גורש ממעלתו זאת, והגיע לעבוד את האדמה, וזהו נתקן תכלית הבריאה, שהרי אז החלו תולדותיהם להיות השמים כפי ה' והארץ הדם רגליו, והשגחה לפי מעשה בני אדם ושמות מדומיו ית', והיא כבודו:

יצתה ב"ק וא"ל להחריב עולמי יצאתם, חזרו למערתכם. הדעה האלהית אמנם היא למעלה למעלה מחכמת כל חכם, היא הסכימה שדוקא מכל הרעות וכל ההשפלות הנמצאות בהוה ומכל סדרי החיים המקולקלים, דוקא כשיצאו

3. ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו כעשמה לבנת הספיר וקעצם השמים לטהר: ואל-אצילי בני ישראל לא שלח ידו ויחזו את-האלהים ויאבדו וישחוו:

את השמים ואת הארץ. הפטע הברור הוא מש"כ הרמב"ן בפסוק ח' שאינו מדבר בזה המקרא בדיקע שנקראו ביום השני שמים, וביבשה שנקרא ביום השלישי ארץ, מוכח מזה דדיקע אינו בעלם וביחוד שמים, וכן היבשה אינו ביחוד ארץ, אלא הקב"ה קרא לרקיע שמים וליבשה ארץ, משא"כ בזה הפסוק, משמע דבעלם וראשונה מורה עינים ששם שמים וארץ בלא קריאת שם, כמו שם יבשה אינו בקריאת שם, אלא מוצן מאלו דעפר ואלמה יבשה נקרא יבשה ע"ש מתכונתו, וכן יבואר להלן (מקרא כ"ו) בשם אדם. אלא נראה דשמים וארץ היינו בכלל משפיע ומקבל השפעה, והפי' בתחילת הבריאה עלה על רצונו ית' להיות הליכות העולם כולו משפיע ומשפיע, והנה כל המשפיעים מכונים בשם שמים, משום אחריות שם ים משמעות שם מונח בזה דבר ההשפעה, וים הוא מספר וזוג לרבים כמו ידים ורגלים, וארץ מורה על המושפע שהוא בטבע רק לקבל ההשפעה.

8. וה' יקרא את אלהי ישראל ויאמר אל כל החיים בירידתם כמו שהם אל התעודה העליונה, וחפצכם להחריב את המצב של ההוה כדי לבנות על משואותיו עולם מתוקן במהרה, ולא לשכללו קמעא קמעא עד שישבו לחיקו השלם ויחזור הרע לטוב, ע"כ שובו למערתכם, להוסיף עוד מעלה, עד שמרוב החכמה והקדושה תוכלו דוקא על ידה לרדת משה משה אל החיים, לתקנם כפי חפץ השם יתברך, שאמר "עולם חסד יבנה", ו"לא תהו בראיה".

שמים וארץ. בבר' א' ממי קנאן ר"א ור"י, רבי אבא אמר כתיב דלמנר פלן עיניהו יא, שעריה יא, ורבי יצחק אמר היה מקבל את העזרים ואת השנים כו', והוא פלא, וכבר נתקפה בזה המדרש הרשב"א בשו"ת ח"ה סי' קט"ו. אבל הענין, דעין הוא כנוי להשגחה וכדכתיב מלכיס א' ט' והיה עיני ולבי שם כל הימים, הפי' השגחתי ורגליו, וע' ח"י שם שפיון לזה, ושערות כנוי על השתלשלות המעשה הנומחת מתחלת המחשבה שהם כמו שערות מראש המחשב וששתלשלות, וכמש"כ בביאורו על שה"ש ה' ב' על המקרא שראשי נמלא על קוולמי רכסי לילה, וידוע דשמים הוא מקום השגחה והארץ הוא תכלית הפעולה שילמא ע"י כבודו ית' בכל הארץ, וכמש"כ לעיל ב' ד' בהר"ד, וא"כ אבא בפירושו קונה שמים וארץ, דלבריהם אביו וזה דהקב"ה יהי מתקן על ידו תכלית שמים וארץ, היינו ההשגחה והשתלשלות, והיינו המשל פלן עיניהו יא ושעריה יא.

ההתגברות הרוחנית העליונה מחזקת את התכנים המעשיים ומגברת את ההתענינות בעולם ובחיים וכל אשר בהם. רק בזמן החרבן, וקרוב לו, שהחיל הישראלי נעתק מאדמתו והוצרך להכיר את תעודתו רק במעמדו הרוחני המופשט. הושרשה ביחידים הדרכה לפרישות מחיי שעה בשביל חיי עולם, וגם ע"ז יצאה מחאה שמימית. אבל כאשר הגיע התור של בנין האומה בארצה, והצורך המעשי של הסדורים המדיניים והחברתיים נעשה חלק מתכנית פעלי הכלל, הרי הם הם גופי תורה, וכל מה שיתרחבו הגורמים המעשיים ויתבססו יותר יפעל הרוח המלא קדושה וחי אמת על העולם ועל החיים, ואור ישראל יאיר פני תבל בכליל יפעתו.

אל הפועל עם כל ניוולם וכיעורם, ודוקא כשתנתן להם שליטתם בכל הזמן הנדרש ע"פ חכמתו של יוצר כל ב"ה, דוקא מכל הרע והכיעור הוה תצא האורה היותר שלמה, כשאחר כל הרחבתו ויחזור לטובה וממנו בעצמו יאירו אורים לצדיקים וישירי לב. ע"כ צריך דוקא עם הקדושה העליונה לרדת עד עומק של שפלות החיים, לקיימם כפי מה שהם ולזככם לאט לאט, עד שיעלו אל מה שנועד להם ע"פ חכמת יוצר כל ב"ה. וכיון שעוד לא באתם עד אותה המעלה איך לקשר את כל החיים בירידתם כמו שהם אל התעודה העליונה, וחפצכם להחריב את המצב של ההוה כדי לבנות על משואותיו עולם מתוקן במהרה, ולא לשכללו קמעא קמעא עד שישבו לחיקו השלם ויחזור הרע לטוב, ע"כ שובו למערתכם, להוסיף עוד מעלה, עד שמרוב החכמה והקדושה תוכלו דוקא על ידה לרדת משה משה אל החיים, לתקנם כפי חפץ השם יתברך, שאמר "עולם חסד יבנה", ו"לא תהו בראיה".